

כפיהם לשון תרמית, וכיון שקיבל על עצמו לזרעה לדבר אחד, אין לו לשנות לדבר אחר.

מיתבי מהא דתניא: גבאי צדקה שגבו את **מגבת** [מגבת] **פורים**, יתנו את כל המעות לעניים לסעודת **פורים**, ואין מדקדקין בדבר לראות שמא די לעניים בפחות מזה וישאר המותר לקופת הצדקה. וכמו כן אין העני רשאי לשנות את המעות שקיבל לצורך סעודת פורים לשימוש אחר, כגון, ליקח מהן רצועה לסנדלו, אלא אם כן התנה לשנות את הצדקה במעמד בהסכמת אנשי העיר, דברי רבי יעקב, שאמר כך משום רבי מאיר,

רבן שמעון בן גמליאל מיקל. ולדבריו מותר קז-א לגבאים לשנות ממעות פורים לשאר ימות השנה, וכן העני שקיבל לצורך פורים, יכול לשנות ולהשתמש במעות לצורך אחר.⁽⁸¹⁾

אלמא, סובר רבן שמעון בן גמליאל שאין קפידא במה שמשנה מקבל המעות מדעת הנותן. ומדוע אסר רבן שמעון בן גמליאל על החוכר לשנות מחיטין לשעורים ומקטנית לתבואה,

אמר תירץ אביי: טעמא דרבן שמעון,

שיעלה לבעל השדה מן התבואה שיעור קצוב לשנה, ואמר לו בעל השדה לזרעה שעורים, לא יזרעה חטים, מפני שהם מכחישים את הקרקע יותר מן השעורים.⁽⁸⁰⁾

ואם קיבלה על דעת לזרעה חטים, יזרעה שעורים, שעל ידי כך מרויח הבעלים שלא תיכחש שדהו.

רבן שמעון בן גמליאל אוסר.

וכן אם קיבלה לזרעה תבואה לא יזרעה קטנית, שמכחשת את השדה יותר מהתבואה. אבל אם קיבלה לזרעה קטנית, יזרעה תבואה.

ורבן שמעון בן גמליאל אוסר:

גמרא:

אמר רב חסדא: מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל שאסר לשנות אפילו לטובת הבעלים?

משום דכתיב [צפניה ג'] "שארית ישראל לא יעשו עולה, ולא ידברו כזב, ולא ימצא

גם אם החמיץ.

80. רש"י פירש שמשנתנו מירי דוקא בחוכר אבל באריס אמרינן לעיל [קד ב] שאין רצונו של הבעלים שישנה משום שאומר ניחא לי שתכחוש ארעא ולא תכחוש מרא, ותמהו האחרונים הרי כאן הבעלים ביקש לזרוע דבר זול שאינו מכחיש ואדרבא ניחא להו שישנה לחטין ולא יכחוש מרא. והרמב"ן כתב שמשנתנו איירי בחוכר. דאי

באריס אסור לו לשנות ממה שאמר לו בעל הבית משום שבעל הבית מקבל ממה שגדל בשדה ויש לו זכות לעכב על האריס שיזרע כפי מה שיאמר לו.

81. המהרש"א לעיל [עח ב] נקט, שהברייתא המובאת כאן היא קיצורה של הברייתא המובאת לעיל. ולפי דבריו הרישא דקתני מגבת פורים לפורים הוא מדברי תנא קמא, והסיפא דקתני

כדמור.

דאמר מר, האי מאן דניחא ליה דתתבור ארעיה שתיעשה שדהו בור, ולא תוכל להצמיח, ליזרעה שתא, יזרענה שנה אחת חטי, ושתא, שנה שאחריה, יזרע שיערי. וכן אם יזרע שתא שתי, לאורך השדה ושתא שאחריה ערב, לרוחב השדה.

לפי שהשינוי במין הנזרע, או בצורת הזריעה, מכחיש ומקלקל את השדה, והופכה לשדה בור.⁽⁸²⁾ ועל כן אסר רבי שמעון על החוכר לשנות, בין מחיטים לשעורים, בין משעורים לחיטין, כי שמא אמר לו הבעלים לזרוע מין פלוני דוקא היות ובשנה שעברה הוא זרע מאותו מין, ואם ישנה החוכר מדברי בעל הבית, יזיק לו בכך את שדהו.

ולא אמרן שיש נזק בשינוי הזריעה משנה לשנה, אלא בדלא כריב, שלא חרש לאחר הקצירה, ולא תני, לא חזר ושנה בחרישה לשנה הבאה. אבל אם כריב, חרש לאחר קצירת החיטין, ותני, בשנה הבאה הוא חזר וחרש קודם זריעת השעורים, לית לן בה:

שינוי במשנה: תבואה, לא יזרענה קטנית [וכו']:

מתני ליה רב יהודה לרבינן, כך שנה לו את משנתנו: אם קיבל החוכר את השדה כדי לזרעה תבואה, יזרענה קטנית.

אמר ליה רבינן: והא אנן תנן "תבואה, לא יזרענה קטנית"?

אמר ליה רב יהודה: לא קשיא.

הא, מה ששינוי תבואה לא יזרע קטנית, נאמר לן, בני ארץ ישראל, שהיא מקום הרים, וחוששים אנו שאם ישנה מתבואה לקטנית, תיכחש השדה.

והא, מה ששנית לך "תבואה יזרענה קטנית", נאמר לחו, לבני בבל, הנמצאת במקום שהוא משופע במים, ואין לחשוש שמא תיכחש השדה על ידי השינוי מתבואה לקטנית.⁽⁸³⁾

אמר ליה רב יהודה לרבינן בר רב נחמן: רבינן אחי, ידידי! הני, אותם תחלי דבי כיתנא, צמחים הנראים כמין שחלות, הגדלים יחד עם הפשתן ומזיקים אותו בזמן שהם גדלים יחד, המלקט את אותם שחלות ונוטלן לעצמו אין בהן משום גזל, משום שהוא

כדי להשביח את שדהו.

83. הטור [שכד] פסק שבבבל מותר לשנות גם משעורין לחיטין ומתבואה לקטנית כדמשמע בסוגין. אבל הרמב"ם כתב שבבבל אסור לשנות בשום דבר ממה שאמר בעל הבית, ובארץ ישראל מתבואה לקטנית אסור ומקטנית לתבואה מותר. וכתב המגיד משנה שלגירסת הרמב"ם כתוב במשנה תבואה יזרענה קטנית לא יזרענה תבואה עיין שם.

ואין העני רשאי לשנות הוא מדברי רבי אלעזר, ולדעת התוספות [שם] הוא חולק על תנא קמא, ועיין שם במהרש"ל.

82. התוספות פירשו להיפך, שדרך מי שרוצה להשביח שדהו כאילו הניחה בורה שנה אחת שהוא זרע שנה אחת חיטין ושנה אחת שעורים, ולכן אין לחוכר לשנות ממה שאמר לו הבעלים, שמא בשנה הקודמת זרע בה הבעלים כפי מה שהוא רוצה לזרוע עכשיו והבעלים רוצה לשנות

משביח בכך את פשתנו של הבעלים,

ואם עומדות אותן שחלים על הגבולין של ערוגת הפשתן ואינן צומחות עימו ממש יש בהן משום גזל, שאין תועלת לבעלים בנטילת השחלים ואדרבא הוא רוצה אותם לכך אסור ליתלן.

ואם עמדו השחלים עם הפשתן ימים רבים עד שהוקשו — נתקשו ונתיכשו שיכולים להשתמש בהן לזרע, אפילו דבי כיתנא — שנמצאים השחלים בתוך הפשתן עצמו נמי יש בהם משום גזל,

מאי טעמא, לפי שאומר בעל הפשתן: מאי דאפסיד, מה שיכול היה הפשתן להפסד ולהנזק מהשחליים, כבר אפסיד, ואינו רוצה בעקירת השחלים.

אמר ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן: רבין אחי, מאחר ששדותינו סמוכות זו לזו, הרי יש מאילנותי שיונקים משדה שלך ויש

מאילנותיך שיונקים מהשדה שלי, והני אילנות דילי שינקו משלך, מן הדין פירותיהם דילך, והאילנות דילך שינקו מהשדה שלי, מן הדין פירותיהם דילי.

משום שנהוג בני מצרא — שנים ששדותיהם גובלות זו בזו, שאילן בשדה אחת הנוטה שורשו לכאן, לשדה השניה, דנים אותו כשייך לכאן, לאותה שדה ששם נטועים שורשיו. וכן להיפך, אילן עומד בשדה השניה, הנוטה שורשו לכאן, דנים אותו כשייך לכאן. ואף אנו נילך לפי המנהג, ויטול כל אחד מהאילנות היונקים משדהו, על אף שהאילן עצמו עומד בשדה חברו.

דאיתמר, אילן העומד על המיצר, סמוך לגבול שבין שתי השדות,

אמר רב⁽⁸⁴⁾, אילן הנוטה שורשו לכאן, שייך לכאן. והנוטה שורשו לכאן שייך לכאן, ושמואל אמר, חולקין⁽⁸⁵⁾.

84. הדרישה [קנה, מב] תמה, כיצד מביאה הגמרא ראייה מדבר השנוי במחלוקת רב ושמואל, וביאר דהכי אמר רב יהודה לרבין, מן הדין עלינו לחלוק, דהלכה כשמואל בדיני. אבל נהגו בני מצרא כרב, ומנהג עוקר הלכה, ואתי שפיר מאי דקאמר הני דילי דילך, ונהגו בני מצרא, וכו' שאף על פי שעלינו לחלוק, נהגו בני מצרא כרב,

ועיין בטור [שם] שהביא בשם גאון שפסק שהלכה כרב, וכתב הבית יוסף שהרא"ש והרמב"ם חולקין דקיימא לן כשמואל בדיני, וכתב הפרישה שלפי דבריו אין מחלוקת דלכולי עלמא הלכה כשמואל ומה שפסק הגאון כרב, הוא משום שכך היה המנהג.

85. התוספות הביאו פירוש הקונטרס שאילן העומד על המיצר פירושו ליד המיצר, והולכין אחר השורשים, והם פירשו שהאילן עומד ממש על המיצר והולכים לפי נטיית הענפים שהנוטה לכאן לכאן והנוטה לכאן לכאן, ואילו היו השורשים נוטים לצד אחד לא היה שמואל אומר שיחלוקו, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ שכל הענפים יהיו שייכים לבעל השורשים כדאיתא בבא בתרא [כו ב]. וכתב הנתיבות המשפט [קנה טו] שאף לפי התוספות אם האילן גדל בתוך שדה של אחד מהם ולא על המיצר ושורשיו נוטים לשדה של השני אין הולכים אחר השורשים. ועיין ב"ח [שם, מא] ובתוספות רבינו פרץ מיישב את דעת רש"י,

מיתיבי לרב, ממה ששנינו: **אילן העומר על המיצר** שבין שתי השדות, יחלוקו.

תיובתא דרב, דאמר הנוטה לכאן לכאן, והולכים אחר היניקה.

ומתצינן: **תרנמא שמואל אליבא דרב**, תירץ שמואל את דברי הברייתא הללו שלא יקשו לשיטת רב:

הכא במאי עסקינן, באילן שממלאין שורשיו את כל המיצר כולו [השייך לשניהם]. כיוון שחלק מהשרשים בחלקו של זה וחלקם בחלקו של זה, לכך חולקים,

ותמהינן: **אי הכי, מאי למימרא?** הרי פשיטא הוא שאם גדלו האילנות ברשות שניהם, חולקים ביניהם.

ומתצינן: **לא צריכא, דתלי טוניה**, שתלויים הענפים והפירות באופן שנוטים יותר לחד **גיסא**, וקא משמע לן שגם בכי האי גוונא חולקים.

ושוב תמהינן: **ואכתי מאי למימרא**, כיוון שהשורשים יונקים משניהם בשווה, עליהם לחלוק גם אם נוטים הענפים לצד אחד, ומה בא התנא להשמיענו בכך שחולקים בפירות?

ומסקינן: מהו דתימא דאמר ליה אחד לחבירו פלוג הכי, נחלוק כמו צורת גדילת הפירות, שכל אחד יטול את הפירות הקרובים יותר לחלקו,

קא משמע לן שהם כשותפים בהכל, דאמר ליה חבירו: מאי חזית דפלגת הכי, לאורך המיצר, שכל אחד יטול לפי מה שקרוב לו, אני רוצה לפלוג הכי, לחלק את המיצר לרוחבו, וכך אטול את חציי.

אמר ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן: רבין אחי, כשתבא לרכוש לעצמך שדה, לא תזבין, אל תקנה ארעא דפמיכא למתא, שדה שסמוכה ונראית לעיר.

משום דאמר רבי אבהו אמר רב הונא אמר רב: אסור לו לאדם שיעמוד ויביט על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה, כשהיא מלאה אלומות קודם הקציר, כדי שלא יגרום שתשלוט בשדה עין רעה.⁽⁸⁶⁾ ושדה שסמוכה לעיר, מצוי שיביטו בה אנשים, ויטילו בה עין רעה.

ותמהינן: איני? האמנם כך סבר רב, שיש להימנע מלקנות שדה במקום שיכולים בני אדם להטיל בה עין רעה?

והרי היה מעשה שאשכחינהו, פגש רבי

שמדובר שהשורשים נוטים גם לצד זה וגם לצד השני, אלא שבצד אחד גדלים גם הפירות, שלדעת רב הולכים בתר השורשים והענפים, ולדעת שמואל הולכים רק אחר השורשים.

86. המגיד משנה [שכנים ב טז] כתב שאין זה אלא מדת חסידות ולפיכך אין כופין שכנים שגניותיהם סמוכות זו לזו לעשות מחיצה משום

היזק ראיה ודי בגדר של עשרה טפחים. ובמגדל עזו הביא שכן כתב הרמב"ם בתשובתו לחכמי לונל, ועיין קהילות יעקב [בבא קמא מה] שרן במזיק את חבירו על ידי עיין רעה אם חייב לשלם.

ובחזון איש [ליקוטים סימן כא לרף יז] כתב: "מסודות הבריאה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה

אבא לתלמידיה דרב, ואמר להו רבי אבא: מאי אמר, פירש רב כהני קראי [דברים כח]: "ברוך אתה בעיר, וברוך אתה בשדה. ברוך אתה בכואך, וברוך אתה בצאתך".

ואמרו ליה תלמידי רב, הכי אמר רב:

ברוך אתה בעיר פירושו, שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת.

ברוך אתה בשדה, פירושו שיהו נכסין קרובים לעיר, שלא יהיה טירחה להכניס את הפירות לביתו.

ברוך אתה בכואך — שלא תמצא אשתך אפילו⁽⁸⁷⁾ ספק — נדה בשעת ביאתך מן הדרך.

ברוך אתה בצאתך — שיהו צאצאי מעיד כמותך.

ואמר להו רבי אבא לתלמידי רב, רבי יוחנן לא אמר הכי, אלא כך פירש:

ברוך אתה בעיר — שיהא בית הכסא סמוך לשולחנך ולא תצטרך להרחיק להתפנות בשדות,

וסבר רבי יוחנן שאין לפרש "ברוך אתה בעיר" שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת, מפני שאין בכך ברכה אלא הפסד שכר.

ורבי יוחנן לטעמיה, דאמר: שכר פסיעות יש על עצם ההליכה לבית הכנסת, הילכך עדיף לאדם שילך לבית הכנסת רחוק מביתו כדי שיטול שכר פסיעות.

ברוך אתה בשדה — שיהו נכסין משולשין, מחולקים לשלושה מיני גידולים, שלישי בתבואה, שלישי בזיתים, ושלישי בגפנים, שאם תלקה שדה אחת, ישארו הנותרים לפליטה.

ברוך אתה בכואך וברוך אתה בצאתך — שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם. מזה ביאתך לעולם בלא חטא, אף יציאתך מן העולם בלא חטא.

ומקשה הגמרא: כיצד אמר רב יהודה לרבין שלא יקנה שדה הסמוכה לעיר משום חשש עין רעה, ואילו תלמידי רב אמרו בשמו לפרש את הפסוק "ברוך אתה בשדה" — שיהיו נכסין קרובים לעיר, דמשמע שאין חוששין לעין רעה.

ומתרצינן: לא קשיא.

קז-ב

הא, זה שדרש רב, שיש ברכה בשדה הסמוכה לעיר, ולא חשש לעין הרע, מדובר בשדה דמהדר ליה שורא ורתקא — שמוקפת השדה בחומה וגדר אבנים באופן שאי אפשר להביט לתוכה.

הא, זה שחשש רב יהודה לעין רעה, מדובר בשדה דלא מהדר ליה שורא ורתקא.

ומביאה עתה הגמרא את המקור מן התורה לעין הרע.

כתיב [דברים ז'] "והפסיר ה' ממך כל חוליי".

אמר רב, "כל חוליי", זו עין רעה, שכל החוליים תלויים בה.

סגולותיו ובהינותיו יתירות ועינו יותר פועלת".
87. רש"י פירש הכא שכל שכן ודאי נדה,

תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של גשמים מוצקים. ויתכן דכל שהאדם במעלה יתירה כל